

Dreamer Determination

פרשת וישב תש"פ

GENESIS

PARASHAS VAYEISHEV

37 / 4-11

fine woolen tunic. ⁴ His brothers saw that it was he whom their father loved most of all his brothers so they hated him; and they could not speak to him peaceably.

⁵ Joseph dreamt a dream which he told to his brothers, and they hated him even more. ⁶ He said to them, "Hear, if you please, this dream which I dreamt: Behold! — we were binding sheaves in the middle of the field, when, behold! — my sheaf arose and remained standing; then behold! — your sheaves gathered around and bowed down to my sheaf." ←

⁸ His brothers said to him, "Would you then reign over us? Would you then dominate us?" And they hated him even more — because of his dreams and because of his talk.

⁹ He dreamt another dream, and related it to his brothers. And he said, "Look, I dreamt another dream: Behold! the sun, the moon, and eleven stars were bowing down to me."

¹⁰ And he related it to his father and to his brothers; his father scolded him, and said to him, "What is this dream that you have dreamt! Are we to come — I and your mother and your brothers — to bow down to you to the ground?" ¹¹ So his brothers were jealous of him, but his father kept the matter in mind.

² tators offer various reasons: He was young and not mature enough to realize that he would be inflaming them (*Sforno*). He thought that if he could convince his brothers that his eminence was Divinely decreed, they would stop disliking him (*Chizkuni*). By showing them that they were destined to be dependent on him, he hoped to show them that it was unwise to hate him (*Or HaChaim*). Joseph understood the dreams to be prophecies, and a prophet is forbidden to conceal what he must reveal to others (*Vilna Gaon*).

7. אָלִיּוּם — *Sheaves*. The symbolism of the *sheaves* implied to Joseph that his brothers would bow to him because of their need for grain. That they *gathered around* indicated that they would surround him like subjects congregating around a king (*Ramban*).

Joseph's sheaf stood up of its own accord, implying that his rise to power would not be because of his brothers (*Abarbanel*), and it *remained standing*, symbolizing that he would remain in power for a very long time. Indeed, Joseph was viceroy of Egypt for eighty years, the longest reign recorded in Scripture (*Sforno*).

1) מהו תוכן החלומות לפי מחשבתו.

2) מה דחק את יוסף לספר לאחיו את החלומות.

3) למה באמת מסר הקב"ה החלומות ליוסף כנראה שהיה צורך בזה, מה?

4) תוכן החלומות לפי הנראה: שהוא יתגדל וירום במדרגה וכולם יפלו תחת השפעתו, זהו "משתחווים לך". למה הודיע לו הקב"ה את זה ומהו התועלת בדבר.

רמח תורת וישב הסד

* ותמוה: מדוע כל כך כעסו האחים עליו, שנאו אותו וקנאו בו? ויתר על כן, בדרך כלל אדם, קודם כל מקנא בשני ורק אחר כך שונא אותו, ואילו כאן, תחילה שנאו את יוסף ורק לאחר מכן קנאו בו?

5 R. Munk

6. LISTEN NOW TO THIS DREAM THAT I DREAMED. There are three general classes of dreams. The first comprises dreams brought about by "a demon" (*Berachoth* 55b); that may mean by impure thoughts or imaginings and by unhealthy influences. The second involves dreams which are simply the natural consequences of our psychophysical constitution. It is to these types of dreams that the prophet Zechariah refers: "The dreams speak falsely" (10:2). The third category includes dreams of prophetic inspiration. The Torah is referring to this category when it says in the name of God: "I make Myself known to him in a vision" (*Numbers* 12:6). This is the way in which Rabbi Shmuel Edels (מהרש"א ח"א ברכות נ"ה) and R. Bahya (on 41:1) categorize dreams.

Maimonides gives an extensive analysis of prophetic dreams and establishes their order of importance (*Guide*, 2:36-37). The Talmud, as a matter of fact, takes a dream to be a "minor prophecy." It represents the sixtieth part of prophecy (*Berachoth* 57b) and it is described elsewhere as the "abortive fruit of prophecy" (*Genesis Rabba*, 17 and 44). The inferior character of dreams in relation to direct revelation will affect the ways in which they are interpreted, as we will see later on. For Rabbi Shmuel Edels, Yosef's dreams belong to the third category, prophetic dreams (*ibid.*).

6 פסוקים 301

וביאר זקני הג'ר זלמן (באוליית) ששתי חלומות שונים יש כאן המראים על שתי מאורעות שונות. חלום האלומות מראה על ביאת האחים ליוסף לשבר בר שאו השתחוו אליו, וחלום השמש הירח והכוכבים מראה על ביאת יעקב ובניו מצרימה, שגם אז יעקב השתחוה על ראש המיטה והאחים נפלו לפניו ארצה לאחר מיתת אביהם.

ונראה שהדברים מדויקים עד להפליא בפרטי החלומות. בחלום הראשון היתה דמותו של יוסף כאלומה ולא כעצמו, ואף למעשה כשהשתחוו ליוסף בפעם הראשונה לא ידעו שמשתחווים ליוסף, אלא סברו שמשתחווים למלך נכרי. ואף דמותו כאלומה, רמז שהשתחוו ליוסף המשביר בר כי רצו אוכל. מה שאין כן בחלום השני היה יוסף דמות עצמו, ואכן כשיעקב ובניו ירדו מצרימה השתחוו ליוסף בידיעה ברורה שזהו יוסף. ועוד מדויק שבחלום הראשון אלומתו נצבה, ורק אז השתחוו לו שאר האלומות שלא ברצונם. ואכן האחים בתחלה השתחוו ליוסף שלא מרצונם, אך ורק משום שיוסף התנשא עליהם ונתיראו מפניו. אבל בחלום השני, נשתחוו ליוסף ללא שיתנשא עליהם, ואכן יעקב ובניו כשירדו מצרים באחרונה נשתחוו ליוסף מרצונם הטוב. ועוד מדויק שבחלום השני השתחוו לו אחד עשר כוכבים, והיינו לרבות בנימין שירד מצרימה יחד עם יעקב וגם השתחוה אז ליוסף. אבל בחלום הראשון השתחוו לו רק האלומות של האחים שהיו שם, שהרי אמר "והנה אנחנו מאלמים אלומים" זאת אומרת אלו שהיו שם, ובפשוטות בנימין הקטן לא היה שם. ואכן בפעם הראשונה בנימין לא ירד עם אחיו מצרימה ולא השתחוה ליוסף.

8. DO YOU PLAN TO REIGN OVER US? R. Y'hudah said: Learn from this that one should not tell a dream to anyone except a good friend. Here Yosef told his dream to his brothers, who hated him, and they interpreted it in a way that made them most violently opposed to it. And as a result they managed to postpone its realization for 22 years. But see the Talmud (*Megillah* 17a) where this postponement, resulting in Yosef's absence for 22 years, is considered a punishment imposed on Ya'akov, who had stayed away from his own father's house for the same number of years, thus forgoing his duty as a son (cf. R. Shmuel Edels, *Berachoth* 55b).

This remark in the *Zohar* is based on the Talmud, which teaches that "dreams follow the mouth," i.e. dreams depend on their interpretation. אחר הפה החלומות הולכים (*Berachoth* 55b), as it is said: "As he interpreted to us, so it was" (41:13). The problem which this statement raises is dealt with by numerous authors: "How is it possible that the effects of a dream can be influenced in one way or another by the interpretation which friends or enemies of the dreamer give to it?"

8 Certain explanations start from a rationalistic point of view, for example עין יעקב (*Berachoth* 55b) and R.Y. Arama (*Akedath Yitzhak*, 29). Offering a contradictory view is R. Shmuel Edels (ח"ח, *Berachoth*, *ibid.*). But R. Sh'lomoh ben Adereth (רשב"א) points out that the question of dream-interpretations goes beyond reason and natural laws (ש"ת ח"א סי' ת"ח). Along the same lines the Tosafists say that the interpreters of dreams are born under a constellation which favors the faculty of interpretation, the latter having no connection with perspicacity (*Berachoth*, *ibid.*). Going further still, the *Zohar* notes that if the interpretation can play a decisive role in the significance of the dream, it is because the dream represents only the sixtieth part of prophecy. Hence it is at the lowest level of divine revelation and, as such, can produce a mixture of celestial revelations together with products of the imagination. It is upon the latter that the speech of man, whose creative power has been demonstrated, is able to exercise a determining influence. Furthermore, speech serves to concretize and to give form to the abstract thought which constitutes the dream. It is, as it were, the first stage in going from the abstraction of the dream to its materialization in an act. Therefore, in both form and content, it plays a very important role by orienting the dream in a definite direction (עץ יוסף, ברכות, שם).

13 כרך ס'א

שמעו נא החלום הזה וכו'. במדרש נרנסי פה ען כן עתידים נביאים לומר לכם שמעו נא דבר ה' ונ"ל לפרש ע"פ שאמרת במק"א הא דסיפר יוסף חלומי לאחיו והיה לו לידע שיוסיפו לשנוא אותו, וגם תחלה כתיב ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו, והדר כתיב ויאמר אליהם שמעו נא החלום וכו'. ואמרת כי מן השמים היה שיספר חלומותיו לאחיו כדי שיוסיפו שנואה וזה היה צריך לפתרון החלום, שע"י השנואה מכרו אותו ונתקיים החלום, ולכן חלם יוסף בתוך החלום שסיפר חלומי לאחיו, ומה"ט ספרו להם. והיינו ויחלום יוסף חלום וגם חלם לו שיוסיפו אותו לאחיו. ולכן אמר להם נא לשון בקשה שמעו נא החלום, כי מן השמים הראוהו שיוסיפו אותו לאחיו כנ"ל:

לאור זאת נבין את עניין פתרון החלומות. הנה, כשחולם האדם חלום אמיתי וצודק (ולא בחלומות שווא שבאים מהרהורי הלב), הרי שמתגלה מעמד הנפש של האדם, והיינו שמתגלה מה גגו במעמקי הנפש ועתיד לצאת אל הפועל בחיים הגלויים. והנה, סוד הפתרון הוא למעשה עבודה גדולה מאוד, שבה האדם מבין את מצבו ומה עלול לקרות לו בהתאם לכך, וכעת הוא יכול לפעול להשפיע על האופן שבו הדבר יקרה. משל למעביד שאומר לעובד שלו - עוד חצי שנה אני חושב לפטר אותך כי אתה מתרשל בעבודתך, ואקדם עובדים חרוצים. הוא למעשה רומז ומשתף את העובד בתכניתו כדי לגרום לעובד לשנות את התנהגותו, ולא זו בלבד שלא יפטר, אלא יוכל לזכות לקידום. וכל זה תלוי במעשיו, שאם ירכז מחשבתו לטובה, ויתאמץ וישפר את מעשיו, יגרום לעצמו ברכה וקידום. ואם יתרכז בצד השני, במחשבות חרדה ופחד ממה יקרה לו, ויתמלא כעס על המעביד וימשיך בהתנהגותו, באמת יפטר בסוף.

וכך הוא עניין החלום, שהקב"ה משתף את האדם ונותן לו להציץ פנימה אל הנפש, אל התהליך לפני התרחשותו, והאדם יכול להטות זאת לכל מיני כיוונים. וזה עניין הפתרון. עלינו להבין שהפתרון איננו רק 'סיפור' מה יקרה. הפתרון הוא עניין של עבודת נפש עמוקה והתווית מגמת חיים לאור השרד של החלום. והיינו שראשית כל צריך להבין אם החלום הוא חלום צודק או שווא, וזה תלוי בגורמים רבים כמו תגובת הנפש לחלום, אם שמחה ומתיקות, או חרדה ועגמת נפש עמוקה, או הישנות חוזרת של החלום וכדומה. ולאחר מכן צריך לרדת לעומק, מה משמעות החלום ואיזו בחינה בנפש הוא משקף. ולאחר מכן מתחילה העבודה על הפתרון - והיינו לאיזה כיוון ואפיק יקח האדם את הדבר. הנה ראשית כל צריך את כוח הפה, בסוד כל החלומות הולכים אחר הפה, שלפה יש כוח השפעה גדול מאוד בסוד כוח הדיבורים, והוא סוד המלכות כדברי הזוהר (תקוני זוהר י"א), שהיא 'הפה' שאליו רמזו חז"ל באמרום "כל החלומות הולכים אחר הפה", והיינו שהוא כוח השלטון של הדיבור. שהאדם צריך לדבר דיבורים טובים ולתרגם כל דבר לטובה. והנה דבר זה הוא כוח פועל. כמו שאמרו בחסידות שהאדם נמצא היכן שמחשבותיו נמצאות (כח שם טוב סימן נו), וכשיחשוב טוב - יהיה טוב, והוא בכוח המחשבה והדיבור, שהם ממש כוח פועל

מאוד, וכשאדם מתאמץ בכל עוז לחשוב רק מחשבות טובות, ולדמיין דמיונות לטובה ומדבר אך ורק דיבורים טובים שיהיה טוב וכו', הוא פועל בואת על נפשו לטובה, וכשהוא ממש צריך גם להתנהגות טובה ולמצב רוח טוב של מידות טובות ושמחה פנימית, הוא הולך ומתקדם ממש לטובה ומשתפר ועולה, ועל ידי כך פועל ממש להשפיע לטובה על העתיד. ואם חלילה להפך, נופל בחרדות ודאגות וטרדות, ומנבא לעצמו עתיד לא טוב חלילה, הנה "תְּרַדְתָּ אֲדָם יָמֵן מִקֶּשֶׁ" (משלי כט כה), שבמו ידיו הוא מחזק את הכוח השלילי חלילה וגורם לו לצאת אל הפועל. ואם חלם חלילה חלום לא טוב, הנה ראשית כל יתאמץ לפותרו לטובה, וישקיע מחשבותיו בטובה, ואם צריך לעשות תשובה ותיקון יתחזק בכך, כמו שלימדונו חכמים בעניין תענית חלום שמבטלת גזרות, שלא לחינם חלם, אלא כדי שיפעל וישפיע על הדברים לטובה דווקא ולא להפך כ"פ.

11 'דבר מלך שלטון'

ומאז נשכיל להבין את הכוח הגדול של המחשבות והדיבורים של האדם, שממש פועל על עתידו, כמו שאמרו בזוהר הקדוש שהדבר הקשה ביותר שפוגע בבני אדם הוא פתחון פה לרעה ח"ו, כי הפה הוא בסוד המלכות, "דבר מלך שלטון" (קהלת ח ד), שדיבורים טובים פועלים שיהיה טוב, ואם להפך חלילה - להפך. וכמוכן ככל שהאדם קדוש וצדיק יותר כן דיבורו משפיע יותר עד שממש צריך לשמור פיו מכל דיבור שלילי. והנה כל סוד הפתרון הוא לרכז את המחשבות בתמונה חיובית, בכוח של צמיחה ותיקון והתקדמות, ולומר זאת בפועל בכוח המשפיע על הנפש, ולמשוך על ידי כך את הלב וההרגשות וההתנהגות לפועל לטובה, וכך להפך ממש את מה שעתידי להיות, שיהיה כפי מה שהחלית וקבע בתוקף בלבבו במחשבותיו, בדיבוריו ובמעשיו.

12 אור החיים קכ"ג

ר"י יצטרכו אליו ויבואו וישתחו לו, ואולי כי בידעם כן ירחיקו השנאה לבל ינקום מהם לעת יפלו לפניו, כי השבטים יכופו ראשם לגזירת אל עליון ולמצביה, או יכוין לקרב הלבבות יחד, והוא על דרך אומרם בפרק הירואה (נה): כי כל החלומות הולכים אחר הפה. ואמרו עוד שילך אצל מרחמי ליה (רא"ש שם) ויפתרונו לו יוסף חשב שבספרו חלומותיו להם ידונו בעצמם כי לבו שלם עמהם כמשפט האחים הארזובים. ולצד שקרמה שנאה וקנאה ננעלו שערי האהבה בלבם והיו דנים הכל השתוררות עליהם וכו'.

(ח) ויוסיפו עוד שנוא אותו. נזכרו ג' שנואות כאן, כי מתחלה שנואוהו על הבאת הרבה ומאז והלאה לא רצו לדבר עמו, כמ"ש ולא יכלו דברו לשלום. ואח"כ ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו. לא הגיד להם עדיין נוסח החלום, שהרי לא נאמר ויגד אותו לאחיו אלא שהתחיל לדבר עמהם ואמר להם שמעו כי חלום חלמתי, מיד ויוסיפו עוד שנוא אותו, כי התחיל לדבר עמהם במקום שהם לא רצו לדבר עמו, ולפי ששנאה זו היתה בלב ולא הרגיש בה יוסף ע"כ אמר דרך בקשה שמעו נא החלום הזה וגו', אז פתחו פיהם בעל כרחם ואמרו המלוך תמלוך עלינו, לפיכך ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו, לא זו ששנאוהו על חלומותיו, אלא אפילו על דבריו שנואוהו כי רצה לדבר עמהם בעל כרחם.

ו"א על דבריו. כי כל החלומות הולכים אחר הפה (ברכות נה: ר"ל ממה שהאדם מדבר קודם שישן מזה המין בא לו החלום, כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיל ברוב דברים (קהלת ה.ב.) כי ההבלים שהכסיל משמיע בהם קולו, המה גורמים לו רוב חלומות של הבלים, ע"כ חשבו שמסתמא קודם השינה היה יוסף מדבר או מהרהר בלבו כי הוא ראוי למלוכה ע"כ בא לו זה החלום לכך שנואוהו על דבריו שבפה או על דברים שבלב.

15 כן מן י"ד מ"ג ק"ט

ועיין בפירושו הרא"ש על התורה שכתב - ואם תאמר איש כמוהו כיוסף נבון וחכם, איך היה מספר חלומותיו לעיני אחיו, אחר שהיה יודע שהיו שונאים אותו על חלומותיו ועל דבריו, ובכל יום היה מוסיף קנאה בינו וביניהם. ויש לומר דיוסף היה בר חכים ורואה באספקלרייא המאירה, ואמרינן 'הכובש נבואתו במיתה' (סנהדרין פט.) פירוש המעלים ומכסה את הנבואה שהראו לו מן השמים חייב מיתה בידי שמים.

ונראה שחובת הנביא לספר ולא לכבוש את נבואתו, היינו דווקא לאלה שהנבואה מתייחסת אליהם, אבל אינו חייב להודיע זאת לכולם. ועל כן את החלום הראשון הודיע יוסף רק לאחיו, שהחלום התייחס אליהם, ולא לאביו. אולם החלום השני אשר ראה בו את השמש ואת הירח, כבר היה מחוייב לספר גם לאביו.

לכאורה יש כאן כפילות בסיפור הדברים, שהרי כבר נאמר ויגד לאחיו ויוסיפו עוד שנוא אותו, ומה טעם חזר הכתוב ואומר ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי.

ונראה לבאר על פי מה שאמרו חז"ל בענין החלומות (ב"ר פט, ח) 'הכל הולך אחר הפתרון'. כלומר שכל החלומות יכולים להיפתר לכמה פנים, וכפי פתרונם כך תהיינה תוצאותם, ונראה שלא סיפר

יוסף לאחיו בתחילה את מעשה החלום עצמו, מתוך שחשש שמא יפתרוהו אחיו לרעתו. אולם בכדי שלא יהיה רגע אחד שבו יעמוד החלום ללא פתרון לטובה, גילה להם בראשונה שחלם חלום המורה על מלוכה העתידה לו, והאחים, שעדיין לא ידעו את דבר החלום, לא היו יכולים לפתרו בדרך אחרת, והוסיפו לשנוא אותו על אודות משמעותו של החלום. אמנם לאחר שפתר אותו, אז סיפר להם את מעשה החלום עצמו. ולכן לא נאמר ויספר אל אחיו, שצורתו של סיפור דברים הוא הצעת הענין בשלמותו בלבד, וכאן הרי נפרדו חלקי הענין, ויגד לאחיו - את פתרון החלום; ויאמר אליהם - מעשה החלום עצמו.

לעומת זאת בחלום השני, לא נאמרה כפילות זו, אלא - ויחלום עוד חלום אחר ויספר אותו לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד, והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי' (לו, ט). שכיון שמגמתו של יוסף בפתרון חלומותיו כבר היתה ידועה מחלמו הראשון, לכן לא הוצרך יוסף להקדים עתה את הפתרון בטרם יספר את חלומו, אלא סיפר להם בבת אחת את מעשה החלום, והפתרון היה מובן מאליו. ואכן כאן נקט הכתוב לשון ויספר, סיפור הכולל הן את החלום והן את פתרונו. (ב"ר פ"א)

18 324 1011 - 7-10 ק"ט

ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו (פרק ל"ז פסוק ח') הרמב"ן פירש כפשוטו: על חלומותיו - על עצם תוכן החלום, על דבריו - שמספר להם את החלום. אולם רש"י פירש: "על דבריו - על דיבתם רעה שהיה מביא לאביהם". על פירש רש"י קשה, דלכאורה הדברים נכתבו שלא במקומם דהרי ענין הדיבה כבר הוזכר לעיל, ומה ענינו לחלום האלומות שמדובר כאן. ונראה שעיקר טענת הדיבה היתה, על שיוסף הביא דיבתם ישר ליעקב במקום לברר קודם אצל האחים ולהוכיחם. מאידך את החלום הביא יוסף ישירות אל האחים לספר להם ולצערם. ואף שמצינו בחז"ל (ברכות נה:) שטוב לספר חלום לאוהבים, מכל מקום היה יכול לספר החלום לאביו כמו שהביא אליו דיבתם. ולזה נתכון רש"י, על ידי חלומותיו שהביא להם ולא לאביו, נתרבה השנאה על דבריו שהביא לאביו ולא להם. הסתירה מה בחר לספר לאביו ומה בחר לספר לאחים, הבלטיה את כוונתו הפסולה, ועל זה הוסיפו לשנוא.

ועל דבריו. מלבד האמור לעיל ו', אפשר לאמר, שידוע שיש חלום ע"י מלאך חלום ע"י שד, שאין בו ממש (ברכות ג"ה). ואיך אפשר להבדיל בין הגוים לחלום? והתבוננתי במקרא ובדברי חז"ל. ומצאתי, שהחלום הבא ע"י שד, אינו עושה רושם גדול על החולם, אבל חלום אשר דבר אלהים בו, עושה רושם חזק על החולם: הוא מספר אותו לכל, משתדל לדעת פתרונו, ולבו פועם בקרבו, כי מזליה חזי, שבשרו לו איזה דבר מן השמים. וכן נאמר בחלום פרעה: 'ותפעם רוחו', וכן נאמר שם: 'ויקץ פרעה והנה חלום'. שאינו מניח אותו לנוח, כי היה בו דבר ה' כאש צרבת, והוא מוכרח לדעת את האמור לו מן השמים. ובשר המשקים

עשר כוכבים משתחווים לו. והנה אנו מוצאים שינוי בין תגובתם של האחים לחלום הראשון לבין תגובתם לחלום השני: כאשר סיפר לאחיו את החלום הראשון, נאמר בתורה "ויוסיפו עוד שנה איתו", בעוד שכשסיפר להם את החלום השני, נאמר בתורה "ויקנאו בו אחיו". ויש להבין מדוע סיפור החלום הראשון הביא לשנאתם של אחיו ואילו סיפור החלום השני הביא לקנאתם של האחים.

מבאר הבית הלוי שישינו הבדל במהות עניינם של שני החלומות: עניינו של חלום האלומות הוא, שיוסף יהיה גדול מאחיו בעושר ובהצלחת עוה"ז (אלומות תבואה הם עניין של מזון), ואחיו יהיו נצרכים לו ללחם ולפרנסה, בעוד שעניינו של חלום "השמש והירח ואחד עשר הכוכבים משתחווים לך" הוא, שיוסף יהיה גדול מהם ברוחניות, אשר משום כך הוא יהיה המרכז לכל י"ב כוכבים - וצדיק יסוד עולם.

והנה, עושר והצלחות בענייני העוה"ז אינן מוסיפות מעלה בעצם האדם, כי לא נתווסף על ידי צבירת ממון וכדו' שום מעלה בעצמותו של העשיר לעומת העני. וכבר ידוע מאמר העולם מה שאומרים אותם שאינם עשירים על העשירים: "תתבייש תיבתי (שבה מאכסנים את הממון) מפני תיבתו של העשיר וארנקי מפני ארנקו, אבל אני לא אתבייש ממנו". וכיון שלא נתוספה ליוסף שום מעלה עצמית ביחס אליהם, לא נאמר בחלום שהם השתחוו אליו אלא רק שאלומותיהם השתחוו לאלומותיו (וכמאמר העולם "תתבייש תיבתי מפני תיבתו...").

והואיל ועל פי החלום הראשון לא נתווסף ליוסף שום מעלה רוחנית על פני אחיו, לא הייתה להם שום סיבה לקנא בו, אלא רק שנאו אותו על שחושב שהם יצטרכו ממנו מזון והוא ימשול בהם.

אבל במעלות הרוחניות והן תורה ועבודה, כל מי שהוא גדול מחברו נתווסף העילוי בעצם האדם, כי הצדיק נתעלה בעצמו יותר ונעשה בעצמותו בחינה אחרת מזולתו, לפיכך לאחר שסיפר להם את החלום השני שעניינו, כאמור, יתרונו עליהם ברוחניות - התקנאו בו אחיו על יתרונו עליהם

ברוחניות, דהיא קנאה המותרת, וכמו שאמר הכתוב (משלי) "אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה'".

מעשה שהיה באשה ששלחה את בעלה לשאול את ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א, האם כדאי לו להמנע מרכישת מכונית מפוארת כדי למנוע את קנאת הבריות. שאל אותו ראש הישיבה, "האם אתה יודע ש"ס"? השיב הלה בשלילה. חזר ושאל ראש הישיבה, "האם אתה יודע כמה מסכתות על בוריין"? גם על כך השיב בשלילה. "אם כן", הפטיר ראש הישיבה, "מה יש לקנא בך..."

יש לדקדק, שבחלום הראשון ראה יוסף שאלומות האחים משתחוות אלומתו של יוסף, ואילו בחלום השני ראה שהירח והכוכבים משתחוים ליוסף צמו, וצ"ב מפני מה בחלום הראשון לא השתחוו ליוסף אלא לאלומתו.

ונראה, שהחלום הראשון היה על פגישתם הראשונה של האחים עם יוסף מצרים, והחלום השני, שבו גם יעקב השתחוה לו, היה על פגישתם כשבאו יחד עם יעקב.

והנה כשבאו אליו האחים בלי יעקב לא ידעו מי הוא, ולכן פגישה זו נרמזה בהשתחוואה לאלומתו, אבל כשבאו עם יעקב כבר הכירוהו, ולכן בחלום השני הייתה ההשתחוואה ליוסף עצמו.

עוד י"ל, שכשבאו לבד באו על מנת לקנות אוכל, ונמצא שלא היו צריכים את יוסף מצד עצמו רק כחיכי תימצי לקבל את האוכל, ולכן נרמז יוסף בחלום בדמות של אלומות תבואה. אבל לאחר מכן כשבאו עם יעקב אביהם, כיבדו את יוסף מחמת עצמו, ולכן בחלום השני השתחוו ליוסף בעצמו.

עוד יש לדקדק, שבחלום הראשון כתוב "תסובינה אלומותיכם ותשתחוין לאלומתי", היינו שהשתחוו ביחד, ובחלום השני לא כתוב אלא שהשתחוו ותו לא. והביאור נראה עפי' האמור, שהחלום הראשון מוסב על השתחוותם ליוסף כשבאו לקנות ממנו אוכל, ואז באו כולם למטרה אחת, לקנות האוכל, ממילא השתחוו כולם כאחד, משא"כ אח"כ כשבאו עם יעקב, כל אחד השתחוה לבד מצד עצמו, כי לא הייתה להם סיבה משותפת, ולכן לא כתוב "תסובינה".

20 חזק אלו - ר' לוי

בעצם, שני החלומות שחלם יוסף, תכנם אחד הוא: אני המלך, ואתם - האחים משתחווים לי. לשם מה, אפוא, היה צרף בשני החלומות?

תרג' הרב יחאל גדליהו קאפצקי זצ"ל בספרו "גורל גדליהו", שהנהגה פאשר העניו השבטים בפעם הראשונה למצרים, ועדו לא ידעו שזה יוסף, אלא חשבו שזה סתם איזה מלך, הם השתחוו לו, שהרי כה נאמר בפסוק: "ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המושביר לכל עם הארץ, ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה" (מב, ו). הרי מפורש שהם השתחוו. אבל למי? לא ליוסף. לאותו מלך המחלק אכל לבלם - אליו הם השתחוו.

אחר כה, פאשר הם כבר ידעו שזהו יוסף, השתחוו לו פעם נוספת, שנאמר: ויבאו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הגנו לה לעבדים" (ג, יח)

נמצא, שבפעם הראשונה הם השתחוו ללחם, ובפעם השנייה ההשתחויה הייתה ליוסף.

זה בדיקת ההבדל בין שני החלומות: בחלום הראשון הוא חלם "והנה אנחנו ואלמים אלקים בשדה, והנה קמה אלקתי וגם נצבה, והנה תסבינה אלמתיכם תשתחויה". למי? לא לי, "לאלקתי" - ללחם. בחלום השני, לעמית זאת, ראה יוסף ש"השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי" - ליוסף עצמו.

כמו כן, החלום הראשון אינו כולל את יעקב אלא רק את האחים, והחלום השני כולל גם את יעקב - אותו מסמלת השמש, והוא השתחוה ליוסף, כמו שפיתוב: וישתחו ישראל על ראש המטה" (מז, לא)

ועוד קשה: שאחר שכתוב ענין החלום, כתיב "ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו", ומדוע נוסף משפט זה רק עתה (ואילו לעיל לא כתוב אלא "ויוסיפו עוד שנוא אותו")?

גם צריך להבין: למה רק אחרי החלום השני כתיב (פ' י"א): "ויקנאו בו אחיו", היינו: מה בין החלום הראשון לחלום השני?

וצריך גם ביאור כפל הלשון: "המלך תמלוך", "אם משל תמשל"? וגם קשה: למה נסמכה מלת "אם" למלים "משל תמשל"? ולא נאמר כמו "המלך תמלך" מבלי שתווסף מלת "אם"?

ובכלל יש להבין: איך הגיעו האחים (שהיו גדולי ישראל) למדה רעה זו של קנאה ושנאה? והיתה להם נגיעה עצמית בקנאתם ובשנאתם?

* לכן נלע"ד להסביר: שבכל הנהגות האחים כלפי יוסף לא היתה שום נגיעה עצמית, ח"ו, ושכל קנאתם וכוונתם היתה אך ורק לשם שמים: דשנאתם ליוסף היתה בגדר מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קל"ט כ"א): "הלוא משנאיך ה' אשנא" - והיינו: שחשבו שיוסף חטא בכמה דברים: -

שהרי לא מצינו ששנאו אותו על מה שעשה לו אביו כתונת פסים, אלא ששנאו אותו משום שאביהם אהב אותו מכל אחיו, וככתוב בפסוק. ואהבה זו לא היתה הגונה, שהרי האב צריך להתנהג עם כל בניו באופן שווה. וכיון שלא חשדו את אביהם שיעשה דבר לא הגון, חשדו איפוא שיוסף טכסס טכסיסים כדי להכשיל את יעקב בזה, ולכן שנאו אותו בתור מכשיל את אביהם.

(והא דאיתא (שבת י:) שהקנאה נתגלגלה ע"י נתינת כתונת פסים ליוסף - בזה הורנו חז"ל: שלא היו האחים נקיים לגמרי מכל פניה דקה של קנאה, אלא אע"פ שהתגברו על רגשות הקנאה, מ"מ נשאר בהם משהו של קנאה - שלפי מדרגתם בעבודת ה' לא היתה צריכה להתעורר קנאה כזו.)

● וגם: כשהגיד להם יוסף חלומותיו, היה נראה להם כמרידה במלכות: שהרי יהודה נבחר להיות מלך כרצון ה'. ומשור"ה שנאו אותו - כיון שעשה נגד רצון ה', ולא משום נגיעות עצמיות. והראיה שאכן הוא? ממה שאמרו לו: "המלך תמלך עלינו אם משל תמשל בנו" - ואשר פירושו: שאם בכוונתך למלוך עלינו, הרי בזה אתה מורד במלכות. אבל כן אפשרי הדבר שתמשול עלינו בתור מושל בלבד (וכמו שבאמת קרה לבסוף, וכאמרם של האחים ליעקב (מ"ה כ"ו): "וכי הוא מושל"). ולכן כתיב בל' "אם" בענין משילה - ופירוש הקטע: "אם מושל",

ר"ל: אם רצונך להיות מושל, אז "תמשול" - אתה יכול למשול עלינו. ומכאן שהאחים לא חשו על כבודם העצמי, רק חשו על רצון ה'.

וכפל הלשון "המלך תמלוך"? נראה: ששאלו לו: האם הוא כ"כ ודאי אצלו (שכן מורה כפל הל' בכ"מ על ענין הוודאות) שיהיה מלך על שבטי ישראל (וכמו שהבינו האחים מדבריו)? הלא אפשרי שיהיה רק למושל, דזה כן אפשרי, וכנ"ל?

28 ועתה נבאר ענין החלומות: זידוע שאדם חולם בלילה על אודות מחשבותיו שחשב ביום, וכמאמרם ז"ל (ברכות נ"ה): "אין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו".

* וידוע שהאבות הקדושים תפסו אומנותו של הבל בזה שרעו צאן ולא עבדו את האדמה כמו קין. ויש לשער: שעשו כן מפני שאמר הקב"ה לאברהם (ט"ו י"ג): "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו'" - דמשמע: שלא תהיה האדמה שלהם: שהרי גרים יהיו עד שישובו לא"י אחרי יציאתם ממצרים (ואברהם עצמו תפס באומנות זו, מפני שאמר לו הקב"ה: "לך לך וכו'", ולא ידע אם יהיה לו מקום קבוע).

והנה, כשאמר יוסף לאחיו שחלם שיהיה מלך - והיינו באופן שעמרי שדה שלהם השתחוו לעמרים שלו, ולא שהצאן שלהם השתחוו לצאנו - אז הבינו שמחשבות לבו ביום נוגדות לרצון ה', כיון שהוא חולם על עבודת הקרקע שהוא קבוע, ולא על רועה צאן שהוא בנע ונד, וכדברי חז"ל. ולכן שנאו אותו ע"ז ג"כ בתור "הלא משנאיך וגו'". ודברינו אלו מונחים במדויק בלשון הפסוקים: - שבתחילה אמר להם שחלם שיהיה מלך ("ויחלום יוסף ויגד לאחיו"), וכששמעו כן; "ויוסיפו עוד (על האהבה) לשנא אותו". ואח"כ ביקש יוסף להסביר להם פרטי החלום ("שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי") - והוא נצטרך לבקשה מיוחדת לזה שישמעו חלומו? כיון שהם לא רצו לשמוע - מאחר שאמר להם בהתחלה שיהיה מלך.

שלושה פעמים נכתב ענין השנאה שרחשו האחים כלפי יוסף. בתחילה (פ"ד) שנאוהו עבור ההוצאת דבה והכתונת פסים. בסוף (פ"ה) שנאוהו על ענין ההשתלטות שחלם וסיפר להם. אבל השנאה שנאמר כאן לא נתבאר על שום מה הוא. ונראה על פי המבואר בחז"ל שהיו עוד חלומות שקדמו לחלום האלומות, והטור אף דייק כן מהכתוב (פ"ה) "על חלומותיו" בלשון רבים. ועוד נראה לדייק הכתוב (פ"ז) "שמעו נא החלום הזה" בלשון תחנונים, הרי שלא רצו לשמוע לו כי כבר ידעו מהחלומות הקודמים שחולם על השתלטות. ולפי זה נראה לבאר "ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו", שרק סיפר לאחיו שחלם עוד חלום וכבר עמדו על נושא החלום, ועל זה שנאוהו ששוב חולם על השתלטות. אחרי שהמשיך לטפר להם (פ"ז) כל פרטי החלום אף שלא רצו לשמוע מכה, עוד שנאוהו על שמבקש לצערם וכופה עליהם שמיעת החלום.

קנא 25 כתב וישב סופר

ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו. לא נתבאר איזה חלום סיפר, ואח"כ כתיב ויאמר אליהם וכו', משמע שזה היה חלום אחר. נ"ל כי היה רגיל יוסף בחלומות וסיפר אותם תמיד לאחיו, ודרך אוהבים שמספרים חלומותיהם זה אל זה, והיינו ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו כמספך דברים בעלמא, ויוסיפו עוד שנוא אותו שהיה מראה עצמו כאוהב אחד' כפה ואחד בלב. וכשחלם לו החלום אנחנו מאלמים אלומים כתיב שמעו נא החלום הזה דייקא, חלום זה נא שתשמעו ותאזינו תדקדקו ותבינו בו כי יש בו ממש, וידע שלא יהיה נח להם לכן אמר שמעו נא החלום הזה. וזה דכתיב על חלומותיו ועל דבריו, שהיה מפציר שישמעו אף שיודע שיחרה להם,

אלא שני חלומות. ולא שני חלומות סתם, אלא שני חלומות המכתישים זה את זה. היינו אלומות שסובבות אלומה אחת לא מתוך הכנעה, אלא אורבה, כדי להלחם באלומה זו. כמו "ויסבו עליו להלחם" (דברי הימים ב', י"ה, לא). וכמו "יסבו עלי רביו" (איוב טז, יג). כלומר, מלחמה בין בעלי יכולת במדה שווה. לכולם אלומות. כולם עשירים. ואין הם רוצים להכנע לאחד מהם. ואילו ההשתתויה לאלומתו של יוסף היא מצד אחיו שאין להם אלומות. כלומר, הכנעה לפניו וקבלת מלכותו עליהם.

ו"יאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו" - אנחנו נשימך מלך או אתה תמשול בנו בחזקה" (אבן עזרא שם). כלומר, איזה חלום משני חלומות אלה הוא אמת. חלום ההשתתויה שפירושו קבלתו למלך עליהם, או חלום האלומות הסובבות אלומה אחת, שפירושו, הוא רוצה למשול בהם בחזקה והם סובבים אותו כדי להלחם בו.

הכתוב מעיד "ויחלם יוסף חלום". כלומר, החלום הזה הוא אחד ולא שנים. ואילו אחי יוסף שנאו אותו "על חלמתי". בעיניהם היו הם שני חלומות ולא אחד. והכתוב מכפיל "ויוספו עוד שנאו אתך". להגיד שגם אחרי ששמעו האחים את החלום וראו בו שני חלומות, וחלום אחד מהם הוא לרעתו של יוסף ולא לטובתו. כי אם הם סובבים אותו כדי להלחם בו, הם דאי יכניעו אותו, אף על פי כן שנאו אותו. כי עצם הרצון למשול בהם בחזקה הוא גורם לשנאה. שנית, אי אפשר לדעת איזה חלום הוא עיקר ואיזה חלום הוא טפל. ואם חלום ההשתתויה הוא העיקר, הרי שהוא ימלוך עליהם והם לא יכניעו אותו. אבל אם יש מקום לשנאה אין מקום לקנאה. כי אם הם יסובבו אותו כדי להלחם בו, אין מה לקנא בו. כבר הספיק בלבד שילחמו בו מונע מהם את הקנאה. כרגע יש מקום רק לשנאה. לקנאה יש מקום רק אחרי חלום השמש והירח והכוכבים. אחרי חלום זה, אין כל ספק שהוא ימלוך עליהם וזה עורר את קנאתם בו.

גם יעקב לא ידע לפתור את חלום האלומות של יוסף. גם הוא ראה בו חתירה. או שהם ימליכו אותו עליהם או שהוא ירצה למשול בהם בחזקה והם ילחמו בו. ולכן לא שמר את הדבר הזה בלבו. אין הוא בטוח שהחלום הזה הוא לטובתו של יוסף. הוא שמר בלבו רק את החלום של השמש והירח והכוכבים. כי חלום זה הוא בלי ספק לטיבת יוסף בנו האהוב שהוא רוצה בגדולתו.

32 כן ביוסף תכלית החלומות שהגידו לו מן השמים לחזקו ולהודיעו ולהכינו לנסיון ולמצב שיבא לידיו כדי שיוכל לעמוד בנסיון ולעזור לעם ישראל במלוי תפקידו.

ויתכן שזאת היתה כונתו בספרו להם את חלומותיו להודיע להם ולשתף אותם בהכנה הראויה שיעבדו ביחד להשלמת שליחותם ובוזה הצליח מעשה שטן שהם חשדוהו לדבר אחר ולא קיבלו שרצונו שהם ישתפו פעולה ביחד למלא תפקיד נחוץ ונעלם בהשלמת כלל ישראל.

ואז, רק לאחר שהגיד להם תוכן החלום, כתיב: "ויאמר יוסף עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו", ר"ל: ששנאו אותו לא רק בגלל שחלם להיות מלך, אלא ששנאו אותו גם על דברי החלום המגלים רצונו לעבוד את הקרקע בניגוד לרצון ה'. ולכן הוסיפו שנאה על שנאתם.

ולכן גם, רק אחרי חלומו השני של יוסף, בו נתנבא שישתחוה לו גם יעקב אביו, כתיב: "ויקנאו בו אחיו". וקנאת זו היתה קנאת פנחס לכבוד ה', בן

קנאו האחים לכבוד אביהם יעקב. אבל עד אז, שנאמר החלום הראשון רק עליהם, לא קנאו בו, שלא סבלו מנגיעה עצמית, וכדלעיל.

תפקידו של יוסף בעתיד ושליחותו למצרים

(בראשית טו. יג) "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ד' מאות שנה"

כן נאמר לאברהם אבינו ומעורר השל"ה הקדוש מה פירושו של בארץ לא להם מילת גר פרושה ארץ לא להם זהו גרות. תושב ואזרח זהו במקום שלו וגר הוא בארץ שלא שייך לו ומהו הכפל, ומסביר שבכל מדינה האזרחים חיים בארץ שלהם והגרים חיים בארץ לא להם רק בארץ מצרים נשתנה המצב שגם האזרחים הקבועים מכרו ארצם ובהמתם ועצמם לפרעה נמצא שכולם גרים בארץ לא להם הן הגרים והן התושבים וזהו שהודיעו לאברהם אבינו, גר יהיה זרעך בארץ לא להם פי' בארץ מצרים, ע"כ תוכן דבריו.

ולכאורה צריך הבנה למה צריך להודיע לאברהם באיזה מקום יהיו בניו גרים מספיק הידיעה שבניו יהיו מוכרחים לסבול ולהיות גרים? אמנם תכלית גרות ישראל כידוע הוא לתקן ולפרות את כוחות הקדושה שנמצאים שמה במקום הגלות בגרות, וידוע כי ארץ כנען וארץ מצרים היו יותר משוקעים בכח טומאת זנות ועריות ולכן בני ישראל צריכים ללכת לגלות במצרים שיוכלו שמה במשך זמן היותם שמה ובעבודתם הקשה לתקן ולפרות את כח הטומאה של חטא זה "עריות" וכדי להבטיח שכלל ישראל לא יקבלו השפעה מן החיצונים וכח הרע של עריות וזנות הוצרכו ליוסף שיהיה שליח מקודם הרבה שנים ולעמוד בנסיון ע"י אשת פוטיפרע כדי לחזק את כח הטוב שלא יקבל השפעה מכח הרע בענייני עריות, וכשיצא יוסף ממצר לא שמע לזליכה, אז נכנע כח הרע לפי ערך ויכלו ישראל אח"כ להיות במצרים ואע"פ שירדו ונשתקעו במ"ט שערי טומאה מ"מ בענין עריות נשארו טהורים ובמנין המדבר חתם הקב"ה על כל משפחה ושבט "וי" "ה" שנשארו קדושים וטהורים ורק אשה אחת נכשלה ופירש הקב"ה שמה לפרסם, בא וראה קדושת ישראל וכל זה השגנו ע"י יוסף הצדיק בהתקדמותו לגלות ולהמכר למצרים לבנות שמה חיסון נגד כח הרע שמה.

וזו היתה מטרת החלומות של יוסף שידע ויכין עצמו בחיזוק גדול שלא ימשך ויושפע מכח הטומאה של מצרים, רק הוא ימשול על

הכוחות המתנגדים לכח הרע וממילא יוכל לעזור לבנין כלל ישראל לעתיד.

כוונת יוסף בספרו לאחיו שישתתפו עמו

33 שיטת אחיו וטעותם בו שחשדו אותו ברצון לשליטה עצמאית

יוסף נודדו וסיפר לאחיו בקיצור שנודע לו מן השמים שעליו להכין כח שיוכל להלחם ולהיות מגן ומבטח מהשפעת הרע וכולם מוזמנים להשתתף ולעבוד ביחד תחת הנהגתו למלא את התכלית הכללית וזה התכלית שסיפר להם החלומות, אבל השבטים שכבר קודם החלומות כשראהו בגדולתו והוא מרגיש בזה חשדו אותו שנגיעה ושליטה יתפתח אצלו ורצו לדברו שלא יעשה פירוד בין האחים ויתנהג באופן של שלום, ולא יכלו דברו לשלום" מבאר האור החיים להנהיגו מלשון דבר לדור פי' מנהיג בדרך שלום, ועתה נתוספו החלומות ואופן פתרונו לעצמו ראו בפירוש שכוונתו לשלוט עליהם ועתה נולדה אצלם שאלה חדשה. היות שהוא כולל את כולם בחלומו שישתחו לו, א"כ הוא כולל גם את יהודא והקב"ה כבר הבטיח ליהודא מלכות כמבואר ברש"י (בראשית לח, כו) ז"ל ומשבט יהודא גזרתי להעמיד מלכים בישראל, ע"כ. נמצא שהוא כופר נגד מלכות בן דוד והלכה היא שהחולק על מלכות ב"ד חייב מיתה וזה שנתן להם את היסוד לדנוה למיתה מטעם חולק על מלכות ב"ד.

מאמר עה

קנאת השבטים - וחלומות יוסף

(לו. ד) יעקב עושה ליוסף כחונת פטים ובפשטות השבטים מקנאים ליוסף ע"ז ונולד מזה "וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום" והנהגת אבינו יעקב תמוהה למה היה לו לגרות את השבטים לזה, וגם קשה להבין שבטי י"ה שיכנסו ויושפעו מקנאה זולה כזו או כבוד קטן המדריגה.

אבל אע"פ שאין מקרא יוצא מידי פשוטו נוכל להבין את זה עפ"י מה שמובלע בדברי השל"ה הקדוש, שיתכן שהכונת פטים, הלבוש הזה היה מעין מדריגת כותנות "אור" ב"א" של אדם הראשן קודם חטאו שאח"כ ירדה המדריגה ללבוש בגד של "עור" ב"ע" ויעקב השתדל במסירתו כל התורה והשלימות שהגיע לזה בישיבות אביו ושם ועבר עד שיוסף נתלבש לפי ערך מעין ה"אור" ב"א" ועל זה קנאו בו אחיו נמצא * המדריגה הזאת לכתחילה היתה קדושה וטהורה של "קנאת סופרים".

אמנם הצליח מעשה שטן ובדקות הענינים הרגישו השבטים וחשדו את יוסף במשהו שקרה אח"כ ולא יכלו לתקן כי"כ בנקל כי לא יכלו לדבר עמו.

31 חלומות יוסף הכנה לתפקידו לעתיד

פתאום קורה משהו שמשנה את הלוך הדבר.

יוסף מתחיל לחלום חלומות ומספר אותם לאחיו. האחים ממאנים לשמוע אבל יוסף מפציר בהם ומבקש מהם שישמעו לו והוא מוסיף לחלום בכיוון זה וביחד עם סיפוריו על חלומותיו ליעקב ולאחיו מתגדלת השנאה מאחיו ליוסף.

יעקב צועק על יוסף ודיבוריו, אחיו מקנאים בו אבל אביו רואה משהו בחלומותיו "עתיד" נעלם ונסתר, אין לבטל, נחכה ונראה.

* תועלת החלומות היא הודעה ליוסף תפקידו בחיים לעתיד ושיכין עצמו לזה.

כתוב בתנ"ך (שמואל א' יז. לו-לד) כאשר דוד הציע לשאול שהוא ילך להלחם עם גלית הפלשתי הענק שכולם נפחדים אפילו לגשת אליו אומר דוד "גם את הארי גם הדוב הכה עברד" ובפ' לו' מוסיף דוד "וי' אשר הצילני מיד הארי ומיד הדב הוא יצילני" וכתב רש"י ידוע אני שלא לחינם נודמן לי הדבר ההוא אלא שלעתידי אני בא לידי כיצא בה לתשועת ישראל ואסמוך עליה ואצא ע"ש.

* רואים בזה שיש הנהגה מן השמים שלפעמים אדם שיעמוד לפניו תפקיד או נסיון וכדי לעזור לו ולחזק לו ממציא לו הקב"ה מצב דומה לזה שיוכל אחר כך להשתמש בזה לעדודו וחיזוקו.

YOSEF IS CALLED THE *ba'al ha'chalomos*, the dreamer.¹ Through his enigmatic dreams, he in effect announced to his brothers, "I am worthy of being the king." Technically, his dream was fulfilled when he became the king of Egypt, and by default ruled over his brothers along with the rest of his subjects. Indeed, the brothers bowed to him as he had envisioned. However, the dream had little actual substance, for the monarchy never vested in Yosef's descendants.

The only exceptions were two fleeting reigns of Yosef's progeny later in history: The first was Shaul and the second was Yeravam, who split off from the kingdom Yehudah. However, neither of them had the full status of kings of *Klal Yisrael*. Additionally, the monarchy rightfully belongs to Yehudah, as the *pasuk* says, "kingship will never depart from Yehudah."² There seems to be two streams

of monarchy running through the Torah: one, the clearly defined position of Yehudah, and the other, a more elusive destiny of Yosef, actualized only by his reign in Egypt and by the brief ascension of two of his descendants.

* This duality continues on to the end of times. The *Gemara*³ tells us that there will be two messianic figures: Mashiach ben Yosef and Mashiach ben David. If Mashiach is the ultimate savior of the Jewish People, what is the point of having two?⁴ What is the job of each Mashiach? What is the lasting meaning of Yosef's dreams of rulership?

35 THE VALUE OF A DREAM

To grasp the long-term impact of Yosef's dreams, let us first explore the value of dreaming.

* The *Gemara*,⁵ based on a *pasuk* in *Mishlei*,⁶ says that whoever goes seven days without a dream is called "evil." This is puzzling, for a person cannot control whether or not he has a dream. If the *Gemara* had said it is a *sign* of wickedness, i.e. that HaShem is not sending him dreams because he is not righteous, then we might understand that this it is not a good sign for the person. But if this were the case, the *Gemara* should say that the lack of dreams constitutes a *siman ra* rather than labeling the person himself as *ra*, as if there is something wrong with him.

We can conclude, therefore, that *Gemara* means what it says; dreams are somehow indicative of a person's status in HaShem's eyes. A "warning dream" would seem to indicate that HaShem sees a person's potential for righteousness, and therefore employs a jarring, frightening dream to prod him to correct his ways. The absence of such dreams might then be interpreted as HaShem viewing the person as so steeped in evil and inured to *teshuvah* that He sees no purpose in "talking to him" anymore. However, in relation to a good dream, this logic doesn't apply. How, then, can the *Gemara* say that the absence of all kinds of dreams marks a person as evil?

To answer that question, we must look more closely at the mysterious phenomenon of sleep and dreams, which transport us from our earthly reality to a different realm. If a person does not experience that journey, but rather, remains immobilized in his place, what exactly is he missing that paints him as *ra*?

36 A model for this state of immobilization comes from the Egyptians who suffered through the plague of intense darkness.⁷ Rashi explains that the darkness sat like a heavy, thick cloud that pressed down on everyone; not only were they unable to see, but also, they were unable to move.

This link between darkness and immobilization has another, more conceptual explanation. Unless a person has the "vision" to aspire to greater heights, his nature is to stick to his status quo. Even biologically, there is a phenomenon known as homeostasis, whereby the body tends to preserve its current state. In all aspects of life, change meets with resistance. It is only when a person can see something of interest that lies beyond his current "location" that he may be moved to get up and go there. Avraham could only

obey HaShem's command of *lech lecha* — Go! — because He placed before him the promise of the "land I will show you."⁸

* During the plague of darkness, the Egyptians couldn't see anything, and consequently, they wouldn't and couldn't get up or go anywhere. Only when there is light can a person see the goal in the distance and forge ahead to get there.

37 This is certainly true in *gashmiyus*, and in the spiritual realm, it is so much truer. In *ruchniyus*, everything lies beyond a person's horizon. Every person lives with his own state of *Yiddishkeit*, with little awareness of what lies beyond. Does he believe that there are *madreigos* above his own? Of course he does. But is he driven to go there? No, because his vision doesn't encompass that which is beyond his level in life.

* However, if a spark of inspiration flickers in the person, he can momentarily behold a vision of his greater self. If a person hears a *shmuess* that makes him feel inspired, in that moment, he can visualize himself as being that greater person. He sees that he could learn a *blatt* of *Gemara* or even two every day, and he could become a *talmid chacham*. The person may be taken by this vision, and then he actually does have the motivation and power to get there.

➔ However, the *neshamah's* scope of vision is limited because the *neshamah* is welded to the earth-bound body, which prefers to stay put. This is the state of affairs as long as we are awake. That changes when we fall asleep and the *neshamah* is set free. It has the opportunity each night to catch a glimpse of a world beyond. With that enhanced vision, the person can expand his realm of possibilities, and then he can strive for that vision. This is the great purpose of dreams.

38 THE BEAUTY OF YOSEF

* Yosef the dreamer plays the role of *Klal Yisrael's* dream. He presents us with a model of how to envision the "beyond" no matter where we are stuck. His appearance, described in the Torah as "beautiful features and beautiful to behold,"⁹ was his prime asset for fulfilling this role. What purpose did HaShem have in endowing him with a level of beauty rivaled only by Rachel and Queen Esther¹⁰?

Yosef's beauty was obviously more than a matter of pleasant appearance. Chazal, in discussing Yaakov's special love for Yosef, offer several explanations, one of which is that Yosef's face resembled Yaakov's, whose face glowed with the beauty of Adam.¹¹ The "picture of Yaakov's face" is engraved under the *Kisei Hakavod*. It is the *Tzelem Elokim* of the human being whose every expression projects the Divinity of his soul.

Thus it might seem that a beautiful appearance should be considered the prime asset of Yaakov rather than Yosef. Why did HaShem need to duplicate Yaakov's visage? The reason is that Yaakov "sat in the tents." He was not a public person and therefore could not be a visible role-model for the *klal*. Yosef, however, was the ruler of Egypt. He carried "the image of Yaakov" to the public at large, and thus he could serve as a model for all. This was the "likeness" to Yaakov that made Yosef so dear, and this was the "beauty" of Yosef as well.¹²

This G-dly beauty not only described Yosef himself, but also, his manner of leadership of the Jewish People. The Torah describes the ideal:

May the G-d of spirit of all mankind appoint a man to lead the community. [He should be] a person who will go before them and arrive before them, and who will bring them out and bring them in, and may G-d's community not be like a flock without a shepherd.¹³

★ In order to inspire a following, a leader needs to accomplish two separate goals. First, he must show them a goal to work towards. Rather than trying to push or pull them unwillingly, he needs to inspire within them a heart-felt desire to go to that place. Secondly, he has to take them there. The journey may require some prodding, but it cannot be done by mandate. A leader cannot raise people's level of *ruchniyus* by simply pushing them to a *predetermined level*.

If a leader tries to force a person to adopt levels of *tzidkus* that aren't compatible with his present level, the person will not benefit in any substantial way. But if a leader shows someone a picture of a life to which he can and does aspire, then the leader can coax and coach him to get there. Even if the person needs to be pushed a bit sometimes, he will achieve the *madreigah*. The initial step toward becoming something greater is to see an image of it and to like that view.

40 As the verse above states, the first job of a leader is to walk ahead of the people and to come in before them. He is supposed to stay several steps ahead of them so they will admire him, and say, "Wow! We too can become like this!" Then the leader needs the wisdom to guide them there.

★ This inspirational role belongs to Yosef and Mashiach ben Yosef. Yosef engendered the first *malchus* (via Shaul). Although Shaul's kingship was short-lived, once he established the paradigm of nationhood and monarchy, the *malchus* of David could continue and establish itself as a permanent entity.

★ The job of Mashiach ben Yosef is to arouse the recognition of what we are and can be. Once we have been properly aroused to the concept of redemption, Mashiach ben David will take over.

Yosef is *nezir echav*¹⁴ — the one who was singled out from among his brothers; he stands out above everyone else. *Nezir* literally means "crown," signifying someone who truly stands at the peak. He was a *tzaddik gamur*, a status that most people believe is beyond their reach. Similarly, Shaul was *mi'shichmo va'mala*,¹⁵ head and shoulders above everyone else.

Once others have the glowing image of a *tzaddik gamur* in their sights, they want to at least become a *ba'al teshuvah*. When they see the beauty of a pristine *tzelem Elokim*, they want to wash away their own sins and become similarly pristine. Guiding them to achieve that desired state is the role of Yehuda/David, who knows how to teach, prod and keep them motivated.

★ However, the dream is what sets this all in motion. A person is obligated to dream at least once in seven days, for without a dream, he cannot move forward. "Seven days" represents a complete cycle, and if a person has not dreamt somewhere in that cycle, there indeed is something that he needs to fix. To dream is to perceive that there is something beyond the person's current station, and that is the first step in spiritual growth!

תורה חלום חסד רמז 42

יש סוג רביעי, שאינו בגדר חלום כלל:

במסכת ברכות (שם) מבואר, שאדם מהרהר בלילה, וחולם מה שהיה בליבו במשך היום.

והרמח"ל הוסיף עומק לכל העניין:

כשאדם ישן - הרגשות שלו שוקטות אף הן, ומה שנשאר אצלו בפעולה הוא רק הדמיון. והדמיון מצייר לאדם ציורים לפי מה שראה במשך היום, אך אין זה חלום כלל - כיון, שהוא בא מחרחרי לבו.

אבל לפעמים, הנפש העליונה משוטטת בעולמות עליונים, כדברי הזוהר הקדוש לעיל. וכאן תלוי, כמה עלתה הנפש העליונה:

כי אם לא עלתה גבוה, אלא רק לעולמות שטמוכים לטבע - זה נקרא חלום על ידי שד - "חלומות שוא ידברו", וכולו שקר. אך אם עלתה גבוה יותר - לבסוף תעביר מסר לנפש התחתונה, ותצייר ציורים בתערוכות ובלבול גדול - וזהו חלום אחד משישים בנבואה, שכן, קצת האמת שבו - מקורו במלאך.

43

החלום - הקשבה פנימה כשהחיצוניות דוממת

מכאן ניגש לעניין החלום. ראינו שכאשר כוחות הקליטה הרגילים פעילים ודומיננטיים מאוד, הם 'מרעישים' ומפריעים לאדם להשיג דברים פנימיים יותר. כשהאדם ער, אזי שכלו פעיל מאוד, וחושיו והרגשותיו מתפקדים במלוא כוחם. כמוכן, זהו דבר טוב, אך עם זאת, משום שכוחות אלו נפגמו בחטאי האדם, הם חוצצים ומעכבים את ההקשבה הרוחנית. ולכן, דווקא בזמן השינה, שבו כוחות החיים החיצוניים נחלשים, דוממים ונאלמים, יש אפשרות לכוחות עמוקים יותר

להתגלות ולהופיע. דבר זה בא לידי ביטוי לא רק במובנים של השגות, אלא במובנים פשוטים יותר. כל מיני הרגשות עמוקים שבאדם, שהוא מדחיק במשך היום בהיותו עסוק במחשבות ובהרגשות אחרות, פעמים רבות מתפרצות בלילה ומתגלות בחלומות. הרהורי הלב של האדם, שבמשך היום אין הוא מרוכז בהם ואפילו אינו מודע להם, מתגלים בחלומותיו של האדם. ידוע שאפילו בתחום הרגש הגלוי, יש רבדים תת מודעים בתוך הרגשות והמחשבות שחבויים מעיני השכל השטחי, וצריך הקשבה עמוקה כדי לדלותם חוצה. דברים אלו נכונים לא רק בתחומי הקודש אלא בתחומי החול, כידוע מחכמת הפסיכולוגיה.

כך היא המידה - החלום מאפשר לדברים חבויים במשך היום, להידלות החוצה. בחלום אין האדם פעיל, לכן הוא יכול להיות קשוב יותר פנימה. ממילא, בזמן החלום יכולים לעלות עניינים שמקורם בממדים פנימיים יותר של האישיות. החלום הוא צוהר למה ששרוי בפנים. ואולם, בתוך האדם יש דברים רבים שחלקם טובים וחלקם לא. החלום נותן ביטוי להרהורי לב עמוקים שהאדם הרהר במשך היום או התקופה, וכן הוא נותן ביטוי לדברים אמיתיים שמקורם בממדים הפנימיים של אישיותו, לכן, החלום יכול להיות מורכב מדברים רבים, חלקם תוצר של הרהורי הלב של האדם, ואין בהם שום משמעות נבואית וכדומה, וחלקם יכול לבוע מדברים עמוקים ואמיתיים שיש להם משמעות אמיתית, ולא רק תוצר של הרהורי הלב.